

კომერციული ბანკების საფასო-საპროცენტო სტრატეგია

თამარ აბშილავა
სტუ დოქტორანტი

რეზიუმე

კომერციული ბანკები მუდმივად გამოდიან, როგორც კრედიტორის, ასევე მსესხებლის როლში, ამიტომ რაციონალური საფასო-საპროცენტო სტრატეგიის შერჩევა არის მათი უდანაკარგო მუშაობის აუცილებელი პირობა და წარმოადგენს კომერციული ბანკების საქმიანობის ერთ-ერთ ცენტრალურ საკითხს. სტატიაში წარმოდგენილი ანალიზი მონიშნავს, რომ ინფლაციის სიდიდის არასრულად შეფასება პროცენტის საკრედიტო განაკვეთში, ისევე როგორც გადაჭარბებულად შეფასება სადეპოზიტო განაკვეთში, არ არის ბანკისთვის სასურველი. სტატიაში განხილულია ფიშერის ეფექტის გამოვლინების მაგალითები გარდამავალი ეკონომიკის სხვადასხვა ეტაპზე და მოცემულია მათი რეტროსპოზიული ანალიზი.

საკვანძო სიტყვები: ნომინალური საპროცენტო განაკვეთი, რეალური საპროცენტო განაკვეთი, სტრატეგია, ინფლაცია, აქტივების გადაფასება.

ძირითადი ნაწილი

ცვალებადი ინფლაციის პირობებში, შეუძლებელია ინფლაციური რისკის ზუსტი შეფასება. ფინანსურ მენეჯმენტში აღნიშნული მოვლენა ცნობილია, როგორც ფიშერის ეფექტი.

კომერციული ბანკების საკრედიტო-საინვესტიციო და სადეპოზიტო-აკუმულაციური სტრატეგიის თავისებურებას, ცვალებადი ინფლაციის პირობებში, წარმოადგენს საფასო-საპროცენტო სტრატეგია, რომლის მიხედვითაც შესაძლებელია ინფლაციური რისკის სათანადოდ ვერ შეფასება ან პირიქით - გადაჭარბებით შეფასება, რაც განპირობებულია შემდეგი სიტუაციებით:

- საფასო-საპროცენტო სტრატეგიის ფორმირება ხდება იმგვარად, რომ მოგებული რჩება კომერციული ბანკი;

- საფასო-საპროცენტო სტრატეგია ხელსაყრელია ბანკის კლიენტებისთვის.

ზემოთმოყვანილი ორივე სიტუაცია აუარესებს ბანკის მდგომარეობას. პირველ შემთხვევაში ხდება ბანკის კლიენტურის გადინება და იგი კარგავს მომხმარებლების ბაზას, როგორც მენაბრეების, ისე მსესხებელთა შორის. მეორე შემთხვევაში ბანკი კარგავს თავის შემოსავლებს, რაც უარყოფითად აისახება მის ფინანსურ მდგომარეობაზე და შესაძლებელია დამთავრდეს ფინანსური მდგრადობის დაკარგვით და საბოლოო ჯამში კი გაკოტრებით.

ამგვარად, ბანკის ყველაზე მომგებიან საფასო-საპროცენტო სტრატეგიას, სხვა ეკონომიკურ აგენტებთან (მათ შორის, როგორც მოსახლეობასთან, ისე სამრეწველო სექტორის საწარმოებთან) მისი ხანგრძლივი და მდგრადი ურთიერთქმედების პოზიციიდან, შეადგენს განონასწორების სტრატეგია. ეს ისეთი სტრატეგიაა, რომელიც უზრუნველყოფს ურთიერთქმედების პროცესის ყველა მონაწილის ეკონომიკური ინტერესების ბალანსურ მდგომარეობას.

პროცესები, რომლის დროსაც ხდება ანაბრებისა და კრედიტების გაუფასურება პროცენტულ განაკვეთებში ინფლაციური რისკების უზუსტო აღრიცხვის შედეგად, ფინანსურ მენეჯმენტში ცნობილია როგორც ფიშერის ეფექტი.

ცნობილია, რომ დამოკიდებულება ნომინალურ საბაზრო-საპროცენტო განაკვეთს (k), ინფლაციის ტემპსა (x) და რეალურ საპროცენტო განაკვეთს (r) შორის, გამოისახება შესაბამისი ინდექსების დამოკიდებულებით:

$$1 + k = (1 + r)(1 + x) = 1 + r + x + rx \quad (1)$$

სადაც,

r – რეალური განაკვეთია ან პრემია მოხმარებაზე უარისთვის;

x - ინფლაციის დონე

თუ x და r –ის მნიშვნელობები არაა დიდი, მაშინ შესაძლებელია ვისარგებლოთ მიახლოებითი ფორმულით:

$$k = r + x \quad (2)$$

აღნიშნული ფორმულის ცდომილება მით უფრო არსებითია, რაც უფრო დიდია r და x სიდიდეების მნიშვნელობა. პრაქტიკულ გაანგარიშებებში ჩვეულებრივად გამოიყენება მიახლოებითი ფორმულა, რომელშიც, თავის მხრივ, გამოყენებულია რისკების აღრიცხვის დამატებითი მეთოდი, ანუ სხვადასხვა რისკების აღრიცხვა ხდება მათი დაჯამების გზით:

$$k = r + x^* + p + t \quad (3)$$

სადაც

x^* - მოსალოდნელი (საპროგნოზო) ინფლაციის სიდიდეა;

p - დანამატი (პრემია) დაუფარავი ვალდებულების რისკისთვის;

t - დანამატი (პრემია) მოულოდნელი ინფლაციის რისკისთვის.

ამგვარად, რისკიდან თავისუფალი პროცენტის განაკვეთის სიდიდეს r^* - ს, აქვს შემდეგი სახე:

$$r^* = r + x^* \quad (4)$$

საპროცენტო განაკვეთის მართვა, მდგომარეობს იმაში, რომ ერთის მხრივ, სწორად იქნას შეფასებული პარამეტრები r , x^* , p და t და ყველა მათგანი ჩართულ იქნას პროცენტის საერთო საბაზრო განაკვეთის (k) სიდიდეში, ხოლო მეორეს მხრივ, მიღებული სიდიდე, შეთანხმებულ იქნას ბაზარზე ფულის მოთხოვნებსა და მიწოდებაზე.

აღნიშნული პარამეტრების არასწორ შეფასებას მივყავართ შემოსავლების დაკარგვასთან და ამ პრობლემის წინაშე შესაძლოა დადგეს, როგორც სესხის გამცემი, ისე მსესხებელი. ამასთანავე, ერთ-ერთი მხარე, ყოველთვის რჩება მოგებული და იღებს დამატებით შემოსავალს იმ რაოდენობით, რომელიც ამ ოპერაციაში მონაწილე მხარის მიერ ვერ მიღებული შემოსავლის ტოლია.

საპროცენტო განაკვეთის სწორი დანიშნულება არის ბანკის უდანაკარგო მუშაობის აუცილებელი პირობა.

ინფლაციის სიდიდის არასრულად შეფასება, პროცენტის საკრედიტო განაკვეთში, ისევე, როგორც გადაჭარბებულად შეფასება სადეპოზიტო განაკვეთში არ არის ბანკისთვის სა-

სურველი, ამიტომ კომერციული ბანკების საქმიანობის ერთ-ერთ ცენტრალურ საკითხს წარმოადგენს რაციონალური საფასო-საპროცენტო სტრატეგიის შერჩევა. ამ უკანასკნელს გააჩნია 2 ასპექტი: საკრედიტო-საინვესტიციო და სადეპოზიტო-სააკუმულაციო სტრატეგიებთან მიმართებაში. იგი განაპირობებს ბანკის მდგომარეობას, როგორც საკრედიტო, ისე სადეპოზიტო ბაზარზე. პრაქტიკაში, ინფლაციის დინამიკაში არსებითი უთანაბრობის არსებობა, მნიშვნელოვანი ხარისხით აძნელებს ინფლაციური რისკების შეფასებას, განხილული სტრატეგიების რაციონალურ ფორმირებას და რეალიზაციას.

როგორც ცდები მონიშნავენ, ბანკები არც თუ ყოველთვის ახერხებენ საფასო-საპროცენტო სტრატეგიის წონასწორულ ჩარჩოებში ყოფნას.

განვიხილოთ ფიშერის ეფექტის გავლენა ბანკების სადეპოზიტო-სააკუმულაციო და საკრედიტო-საინვესტიციო სტრატეგიებზე სხვადასხვა ეტაპებისთვის.

როგორც გამოდის მოყვანილი ფორმულებიდან, ინფლაციის მაღალი ტემპების პირობებში, რეალური საპროცენტო განაკვეთი შეიძლება გახდეს უარყოფითი:

$$k = k - \inf < 0 \quad \text{თუ} \quad k < \inf \quad (5)$$

მართლაც, გარდამავალი ეტაპის პირველი პერიოდის პირობებში უარყოფითი რეალური საპროცენტო განაკვეთი, პრაქტიკულად საყოველთაო მოვლენა იყო, რადგან x ($x < \inf$) სიდიდის შეუფასებლობა პრაქტიკულად წარმოადგენდა „მზერას ვარდისფერი სათვალეებით“ და ინფლაციაზე არაადეკვატური რეაქციის არარსებობას. ასეთ სიტუაციას ნამდვილად შეეძლო არასასურველი გავლენის მოხდენა ბანკების მდგომარეობაზე. ამ პერიოდში, კომერციული ბანკების არსებობის შენარჩუნება შესაძლებელი იყო ზემოკლე კრედიტებით, x სიდიდის მუდმივი გადაფასებით და მიღებული შემოსავლების უწყვეტი კაპიტალიზაციით. მოცემული პროცესისათვის შესაბამისი ე.წ. პროცენტის საკრედიტო-ეფექტური განაკვეთი ინფლაციაზე მნიშვნელოვნად მაღალი იყო, რამაც ბანკებს არამარტო გადარჩენის, არამედ შემოსავლების მიღების საშუალება მისცა.

გარდამავალი პერიოდის მეორე ეტაპზე საბანკო სტრატეგია შეიცვალა. საბანკო საქმის თეორია მოწმობს იმას, რომ საბანკო სტრატეგია, რომელიც ითვალისწინებს აქტივების მრავალჯერად გადაფასებას, მანამ სანამ გადაფასებული იქნება პასივები (სტიგუმ-ბრენჩის ეფექტი) მიზანშეწონილია ინფლაციის ზრდის პერიოდში. ინფლაციის დონის შემცირების პერიოდში საჭიროა საწინააღმდეგო სტრატეგიის განხორციელება, რაც ითვალისწინებს პასივების უფრო დინამიურ გადაფასებას აქტივების გადაფასებასთან შედარებით. აღვნიშნავთ, რომ მეორე და მესამე ეტაპის დასაწყისისთვის დამახასიათებელი იყო აქტივებისა და პასივების ზუსტად ასეთი სტრუქტურა: მოკლევადიანი პასივები, რომელიც უშვებდა სწრაფი გადაფასების შესაძლებლობას და შედარებით გრძელვადიანი აქტივები-სახელმწიფო ფასიანი ქაღალდები, მათი გადაფასების უფრო ხანგრძლივი ვადებით. მესამე ეტაპზე, განსაკუთრებით პოსტკრიზისულ პერიოდში X სიდიდის მომეტებული შეფასება არ იყო მიზანშეწონილი: იმ პირობებში, როცა პრაქტიკულად არ არსებობდა საკრედიტო-სანვესტიციო რესურსების განთავსების ალტერნატიული ბაზრები, იგი წინააღმდეგობას გაუწევდა მრენველობის დაკრედიტების პროცესებს, ხელმიუწვდომელს გახდიდა ინვესტიციებს და კრედიტებს, ამასთან გაზრდიდა საკრედიტო რისკებს.

ზემოთაღნიშნულიდან გამომდინარე, შემდეგი სახის მოკლე **დასკვნის** გაკეთება არის შესაძლებელი:

პრაქტიკაში, ინფლაციის დინამიკაში არსებითი უთანაბრობის არსებობა, მნიშვნელოვანი ხარისხით აძნელებს ინფლაციური რისკების შეფასებას, განხილული სტრატეგიების რაციონალურ ფორმირებას და რეალიზაციას. მოსალოდნელი ინფლაციის სიდიდის შეფასების ადეკვატურობის საკითხი ითხოვს სპეციალურ სტატისტიკურ კვლევებს, ხოლო ზემოთმოყვანილი ხარისხობრივი მოსაზრებები მიეკუთვნება საექსპერტო შეფასებების სფეროს (მათი დამტკიცება, ისევე, როგორც უარყოფა, შეუძლებელია) ამიტომ, აუცილებლობას წარმოადგენს განსახილველი პროცესების რაოდენობრივი ანალიზი ფაქტიური მასალების ბაზაზე დაყრდნობით.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ცაავა გ., ხანთაძე გ. - საბანკო საქმე (თეორია, მეთოდები და პრაქტიკა), სახელმძღვანელო. - თბილისი, გამომცემლობა: „დანი“, 2014.

2 ხანთაძე გ., ცაავა გ. - საბანკო ოპერაციები (სახელმძღვანელო). - თბილისი, გამომცემლობა შპს „ნიგნის სახელოსნო“, 2012

3. ი. კოვზანაძე - საქართველოს კომერციული ბანკების ფუნქციონირების პრობლემები თანამედროვე ეტაპზე - თბილისი. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2001წ.

REFERENCES:

1. Tsaava G., Khantadze G. –Banking (Theory, Methods and Practice),Guide, Tbilisi, Publisher “Dani”, 2014.

2. Khantadze G., Tsaava G. –Banking Operations, Guide, Tbilisi, Publisher LTD “The Workshop”, 2012.

3. Kovzanadze I. – Georgian Commercial Banks Operating Problems at the Present Stage, Tbilisi, Publisher – Tbilisi State University, 2001y.

THE PRICING-INTEREST STRATEGY OF COMMERCIAL BANKS

Tamar Abshilava,
PhD student of GTU

RESUME

The commercial banks permanently play the role of both the creditor and the debtor, therefore, the formation of rational pricing-interest strategy is essential and required for the bank's zero-loss operation.

The analysis reviewed in the article, approves that an incomplete estimation of inflation value in credit interest rates, as well as overestimation in deposit rates, is not favorable for banks;

The article also reviews the examples for detecting the Fischer effect at different stages of transitional economy and gives their retrospective analysis.

Keywords: Nominal Interest Rate, Real Interest Rate, Strategy, Inflation, Revaluation of Assets.